

KONFERENSIYALAR UZ

— ANJUMANLAR PLATFORMASI

O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

**IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

AVGUST, 2025-YIL

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI

**IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, avgust

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-259-6

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI. IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 232 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 05-avgust

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur nashrda "O'zbekiston — 2030: innovatsiya, fan va ta'lim istiqbollari" nomli IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi doirasida taqdim etilgan ilmiy maqolalar to'plami jamlangan. Unda O'zbekistonning turli oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari, tarmoq tashkilotlari, mustaqil tadqiqotchilar tomonidan taqdim etilgan ijtimoiy-gumanitar, iqtisodiyot, huquq, biologiya, tibbiyot va boshqa sohalarga oid maqolalar kiritilgan. Maqolalarda ilm-fanning zamonaviy yo'nalishlari, innovatsion texnologiyalar, ta'lim islohotlari hamda barqaror taraqqiyotga oid masalalar muhokama qilingan. To'plam akademik izlanishlar, amaliy tajribalar va ilmiy xulosalarni birlashtirgan holda, fanlararo integratsiyani chuqurlashtirish va ilmiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsiya, fan va ta'lim, O'zbekiston 2030, barqaror rivojlanish, ilmiy izlanishlar, fanlararo integratsiya, ilmiy hamkorlik, texnologik taraqqiyot, zamonaviy ta'lim.

ISBN 978-9910-09-259-6

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TEXNIKA FANLARI

Фозилжонов Хожиақбар

ОБЗОР ТЕСТ ПАТТЕРНОВ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ПАРАМЕТРОВ ПЭМИ ВИДЕОТРАКТОВ
CBT.....7-11

Mamadaliyeva Gulhayo

QANOT UYUMLARI TENG BO'LMAGAN EGAT OCHGICHINI QANOTINING BALANDLIGINI
UNING ISH KO'RSATGICHLARIGA TA'SIRI 12-16

Iskandarov Orifxon

TIRIKOTAJ MATOLAR SIFATI: ILMIY-TAHLILY YONDASHUV..... 17-19

TARIX FANLARI

Bobojonova Zuxra

NIZOMIDDIN SHOMIY VA SHARAFIDDIN ALI YAZDIYLARNING ZAFARNOMA ASARLARIDAGI
QIYOSIY FARQLAR..... 20-23

Sattarova Marhabo

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY
JARAYONLARGA TA'SIRI 24-25

Xasanova Nargiza

AYOL-QIZLARNING ILMIY IZLANISHLARI VA TADQIQOTLARI HAQIDA 26-29

Rustamova Nigora

MUSTAQILLIK YILLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 30-32

Xalilov Baxodir

YOSHLAR BILAN ISHLASHDA MAKTABDAN TASHQARI TA'LIMNING ROLI: "KAMOLOT"
TASHKILOTI FAOLIYATI TAHLILI (Navoiy viloyati misolida) 33-37

Норов Шухрат

УЧАСТИЯ МОЛОДЁЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН (на примере Самарканда, Бухары и Навои) 38-41

Sattarova Marhabo

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY
JARAYONLARGA TA'SIRI (Surxondaryo viloyati 1991-2022 yillarda) 42-43

IQTISODIYOT FANLARI

Qo'chqarov Baxtiyor

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA AYLANMA MABLAG'LAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH
METODIKASI 44-47

Abduraimova Nigora

TABAQALASHTIRILGAN SOLIQ STAVKALARINI QO'LLASH
BO'YICHA JAHON TAJRIBASI 48-51

Sidiqov Jasurbek

IJTIMOY INNOVATSIYALARNI TATBIQ ETISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR..... 52-56

Nematova Dilnoza

ASOSIY VOSITALARNING ESKIRISHI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 57-63

Axmedova O'g'ilshod

O'ZBEKISTONDA MIKROMOLIYA TASHKILOTLARIDA ISLOM MOLIYASI
INSTRUMENTLARINING JORIY ETILISHI VA UNING ISTIQBOLLARI 64-66

<i>Abduraimova Nigora</i> TABAQALASHTIRILGAN STAVKALARNI QO'LLASHDAGI MUAMMOLAR VA QARAMA-QARSHILIKLAR	67-70
<i>Tuychiyev Anvarjon</i> MAMLAKAT XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI	71-75
<i>Asqarov Abrorjon</i> TALABALARDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA UNI PEDAGOGIK TASHXISLASH XUSUSIYATLARI	76-85
<i>Yusufjonov Ravshanbek</i> INVESTMENTS IN THE AGRICULTURAL SECTOR.....	86-88
FALSAFA FANLARI	
<i>Gafurova Munajat</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA GENDER TENGSIZLIGINING IJTIMOY TABIYATI VA UNING BARTARAF ETILISH YO'LLARI.....	89-92
<i>Abdullayev Sodiqjon</i> ZAMONAVIY GLOBAL MUHITDA SALOMATLIK MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILLARI	93-98
FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Yusufova Farangiz</i> HALIMA XUDOYBERDIYEVA SHERIYATIDA BADIY-ESTETIK TALQIN.....	99-102
<i>Xoliyorova To'lg'anoy</i> O'ZBEK TILI O'QITISH JARAYONIDA KORPUS LINGVISTIKASI VOSITALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	103-104
<i>Ro'ziyev Temur</i> IJODDAGI SHAXS VA ESTETIK POZITSIYA MUTANOSIBLIGI	105-112
<i>Eshchanova Mavjuda</i> CLASSICAL CLASSIFICATIONS OF EUPHEMISMS: SEMANTIC, PRAGMATIC AND FUNCTIONAL APPROACHES.....	113-115
<i>Sobirova Shahzoda, Jumayeva Dilfuza</i> ALISHER NAVOIY ASARLARINING STILISTIK XUSUSIYATLARI ("Hayrat ul-abror" dostoni misolida).....	116-119
<i>Bahromjonova Shahnoza</i> "MOMOTARO" YAPON XALQ ERTAGI VA UNING FILM VA ANIMEDAGI TALQINI	120-122
<i>Maxmudova Marjona</i> "DOLZARB 90 KUN" TASHABBUSI DOIRASIDA YOSHLAR BILAN ISHLASHNING YANGI BOSQICHI.....	123-124
<i>Gulmuradova Sobira</i> TURKIYSHUNOSLIKDA ETNOGRAFIKMLARNING O'RGANILISHIGA DOIR.....	125-127
<i>Qurbonova Aziza</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SOMATIK IBORALARNING AHAMIYATI	128-129
<i>Pulatjonova Muxtasar</i> ENGLISH LEARNING DIFFICULTIES OF UZBEK LEARNERS: A QUESTIONNAIRE-BASED STUDY.....	130-136

<i>Qosimova Malika</i> LAKUNALARNING TARJIMASHUNOSLIKDA O'RGANILISHI VA ULARNI BARTARAF ETISH METODLARI	137-140
<i>Ayimbetova Damekhan</i> ADABIYOTSHUNOSLIKDA TED XYUZ IJODINING O'RGANILISHI: ANIMALISTIK SHE'RIYATI VA OBRAZLAR TIZIMI	141-145
<i>Yo'ldasheva Mahliyo</i> "MARTIN IDEN" VA "OQ SO'YLOQ" ASARLARI TARJIMALARINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	146-149
<i>YURIDIK FANLARI</i>	
<i>G'ofurov Ramzbek</i> DASTLABKI TERGOVDA JAMOATCHILIKNING ISHTIROKI	150-154
<i>Turdibaeva Mukhaddas</i> JUDICIAL REFORMS OF UZBEKISTAN-A NEW ERA, NEW APPROACHES	155-160
<i>Gafurova Shoir</i> ELEKTRON DALILLARNI TO'PLASH VA TAQDIM ETISHNING AMALIY MUAMMOLARI	161-165
<i>Komilov Avazbek</i> PROKURORNING MA'MURIY JAVOBGARLIK TO'G'RSIDA ISH QO'ZG'ATISH HAQIDAGI QARORI VA UNING SHAKLI HAMDA MAZMUNIGA QO'YILGAN TALABLAR	166-169
<i>Babajanov Farrux</i> IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI PRINSIPLARINI SUD XARAJATLARI INSTITUTIDA AKS ETTIRISH	170-175
<i>PEDAGOGIKA FANLARI</i>	
<i>Нуриллаева Угулхон</i> ПРОЦЕССЫ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ (feedback) И МОНИТОРИНГА: ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ДАННЫХ ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ МЕЖДУ СТУДЕНТОМ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ	176-181
<i>Tursinova Zoxida</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI BAHOLASH MEXANIZMLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	182-191
<i>Babayeva Shahnoza</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK MUAMMOLARI VA DOLZARBLIGI	192-194
<i>Rasulova Barnoxon</i> KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVGA ASOSLANGAN TA'LIMDA FORMATIV VA SUMMATIV INNOVATSION BAHOLASH USULLARI	195-199
<i>Zokirjonov Akramjon</i> O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI	200-202
<i>Baratova Yulduz</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI	203-206

Sattoriy Shohruh

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA

TA'LIM SIFATINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI 207-210

TIBBIYOT FANLARI

Urunbayeva Dilorom, Xudaybergenova Shaxnoza

AUTOIMMUN TIREOIDIT VA SELEN..... 211-213

Мамадалиев Хасанхон

ПАТОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ АНТИФОСФОЛИПИДНОГО СИНДРОМА (АФС)

И УРОВЕНЬ АНТИФОСФОЛИПИДНЫХ АНТИТЕЛ У ЖЕНЩИН-РОДИЛЬНИЦ: КЛИНИКО-

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ..... 214-218

Maxmudbekov Boburmirzo

BOLALARDA PASTKI JAG' O'TKIR ODONTOGEN OSTEOMIELITINI KOMPLEKS DAVOLASHDA

OPERATSIYADAN KEYINGI YARALARNI MAXALLIY DAVOLASH..... 219-221

PSIXOLOGIYA FANLARI

Усманова Лилия

ЭТАПЫ ЖИЗНЕННОГО ЦИКЛА СЕМЬИ: ПОДХОДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ В НАУЧНОЙ

ТРАДИЦИИ 222-225

SIYOSIY FANLAR

Sa'diyev Bahodir

ENERGETIKANING RIVOJLANISH OMILLARI VA ASOSIY GLOBAL AKTYORLARI..... 226-231

ELEKTRON DALILLARNI TO'PLASH VA TAQDIM ETISHNING AMALIY MUAMMOLARI

Gafurova Shoir

Toshkent davlat yuridik
universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada hozirgi kundagi dolzarb masalalardan biri jinoyat ishlarida elektron dalillarni qo'llash, ularni taqdim etish va ishonchliligini tekshirish masalasi ko'rib chiqiladi. Elektron dalillarni qo'llash O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida va xorijiy davlatlardan Litva qonunchiligida qanday amalga oshirilishi qiyosiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: xalqaro jinoyat huquqi, dalillar, elektron dalillar, ishonchlilik, dalillarni tekshirish.

PRACTICAL ISSUES IN COLLECTING AND PRESENTING ELECTRONIC EVIDENCE

Gafurova Shoir

PhD student, Tashkent State Law University

Annotation. This article examines one of the most pressing issues today: the use, presentation, and verification of the reliability of electronic evidence in criminal cases. A comparative analysis is conducted on how the application of electronic evidence is implemented in the legislation of the Republic of Uzbekistan and, among foreign countries, in the legislation of Lithuania.

Key words: international criminal law, evidence, electronic evidence, reliability, evidence verification.

DOI: <https://doi.org/10.47390/259-6/uzb-IV/No-37>

Barcha jinoyat ishlari sudga ayblanuvchining aybdorligi yoki aybsizligini aniqlashda yordam beradigan dalillarga asoslanadi. An'anaviy va tarixiy jihatdan dalillar qog'oz yoki boshqa jismoniy shaklda bo'lgan.

Hozirda elektron dalillar kompyuterlar va ularning periferik qurilmalari, kompyuter tarmoqlari, mobil telefonlar, raqamli kameralar va boshqa ko'chma uskunalar, shuningdek internet tarmog'i kabi elektron qurilmalardan olinmoqda. Undagi ma'lumotlar mustaqil jismoniy shaklga ega emas. Uning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, elektron dalillarni raqamli shaklda yaratilgan, saqlangan yoki uzatilgan, keyinchalik sud jarayonida nizoli faktni isbotlash yoki rad etish uchun zarur bo'lishi mumkin bo'lgan har qanday ma'lumot sifatida ta'riflash mumkin. Yakuniy maqsad bahsli faktlarni isbotlash yoki rad etish uchun dalillardan foydalanish bo'lganligi sababli, elektron dalillar sud muhokamasida maqbul bo'lishini ta'minlash uchun amaldagi qonunchilik va ilg'or tajribaga muvofiq olinishi kerak.

Ijtimoiy xavfli qilmishning yuz bergan-bermaganligini, shu qilmishni sodir etgan shaxsning aybli-aybsizligini va ishni to'g'ri hal qilish uchun ahamiyatga molik boshqa holatlarni surishtiruvchining, tergovchining va sudning qonunda belgilangan tartibda aniqlashiga asos bo'ladigan har qanday faktik ma'lumotlar jinoyat ishi bo'yicha dalil hisoblanadi. [1]

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 81-moddasida "Bu ma'lumotlar guvohning, jabrlanuvchining, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining,

sudlanuvchining ko'rsatuvlari, ekspertning xulosasi, ashyoviy, yozma va raqamli dalillar, ovozli yozuvlar, videoyozuvlar, kinotasvir va fotosuratlardan iborat materiallar, tergov va sud harakatlarining bayonnomalari va boshqa hujjatlar bilan aniqlanadi" deb belgilangan. "Boshqa hujjatlar" qatoriga elektron dalillar ham kiritilishi mumkin, biroq bu borada bevosita "elektron dalil" tushunchasi aniq belgilanmagan. Bu esa amaliyotda huquqni qo'llovchilar oldida turli talqinlarga sabab bo'lmoqda.

Elektron dalillarning maqbulligini tekshirish mezonlari

Maqbullik – bu dalilning qonuniy, ishonchli va sudga taqdim etilishi mumkin bo'lgan huquqiy jihatdan yaroqliligini bildiradi. Elektron dalillar uchun quyidagi mezonlar asosida maqbullik tekshiriladi:

- Qonuniylik – dalil qonuniy yo'l bilan, protsessual qoidalar asosida olingan bo'lishi kerak;
- Autentiklik – elektron dalil asl holatda, o'zgartirilmagan bo'lishi zarur;
- Butunlik – dalil to'liq shaklda bo'lishi, muhim qismlari yashirilmagan bo'lishi lozim;
- Tasniflanish va hujjatlashtirilish – qachon, qayerda va qanday texnik vositalar bilan olingani aniq yozib borilishi lozim;
- Zanjirli saqlov (chain of custody) – dalilning dastlabki holatidan sudga taqdim etilgunga qadar barcha bosqichlari rasmiylashtirilgan bo'lishi kerak. [2; 102–122-b.]

Dalillarning maqbulligi huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari va prokurorlar butun jinoyat ishi davomida e'tiborga olishlari lozim bo'lgan eng muhim tamoyillardan biridir. Garchi tergov jarayonida dalillar muvaffaqiyatli to'plangan bo'lsa-da, agar bu jarayonda jiddiy xatolarga yo'l qo'yilsa, keyingi sud muhokamalarida bunday dalillarga tayanish qiyin bo'lganligi sababli, barcha qilingan ishlar jiddiy zarar ko'rishi mumkin. Sudning dalillarga bergan bahosi dastlabki tergov jarayonida qonun talablariga qay darajada rioya etilganligiga bog'liq bo'ladi.

Elektron dalillarni olishning amaliy muammolari - Bir tomondan, odamlarga katta yordam beradigan yangi texnologiyalar ishlab chiqilgan, ammo shu bilan birga ular huquqni muhofaza qilish organlari uchun dalillarni to'plashni qiyinlashtirmoqda. Afsuski, qonun har doim ham tez rivojlanayotgan texnologiyalarga mos kelmaydi, natijada dalillarni to'plash jarayoni qiyinchiliklarga duch keladi, chunki qonunda zaruriy qoidalar belgilab berilmagan bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda noyob shaxsiy biometrik ma'lumotlar bilan himoyalangan qurilmalar keng tarqalgan. Shaxsiy biometrik ma'lumotlar (yuz tuzilishi, barmoq va kaft izlari, kaft shakli, ko'zning rangdor pardasi va to'r pardasi, ovoz tembri, quloq shakli va boshqalar) avtomatik ravishda shaxsni tanib olish (identifikatsiyalash) tartib-qoidalarida, masalan, mobil telefonni qulfdan chiqarish uchun qo'llaniladi. Biroq, shaxsni biometrik ma'lumotlar bilan himoyalangan qurilmani ochishga majburlash qonuniymi va bu yo'l bilan olingan elektron dalillar qonuniy ravishda olingan deb hisoblanadimi, degan savol tug'iladi.

AQShning Kaliforniya shtatidagi Oklend shahrida yashash masalasi bo'yicha yaqinda qabul qilingan qaror keng muhokamaga sabab bo'ldi. Ilgari AQSH sudyalari politsiyaga foydalanuvchilarni Apple iPhone kabi qurilmalarni barmoq izi, yuz yoki ko'z qorachig'i kabi biometrik ma'lumotlar yordamida qulfdan chiqarishga majburlashga ruxsat bergan edi. Ushbu holatda hukumat ikki nafar gumonlanuvchining nomiga bog'liq elektron qurilmalarni ham o'z

ichiga olgan turli buyumlarni olib qo'yish uchun tintuv va musodara orderini so'ragan. Shuningdek, tintuv paytida hozir bo'lgan har qanday shaxsni barmog'ini bosishga yoki yuz yoki ko'z qorachig'ini aniqlash kabi boshqa biometrik xususiyatlardan foydalanishga majbur qilish vakolatini talab qilgan. Bu tintuv davomida topilgan har qanday raqamli qurilmalarni qulfdan chiqarish va tintuv orderida ko'rsatilgan tarzda qurilma tarkibini tekshirishga ruxsat berish maqsadida qilingan. Asosiy masala shunda ediki, barmoqni qurilmani ochishga majburlash harakati guvohlik berish xususiyatiga egami yoki yo'qmi. Bu borada magistrat sudya Kandis A. Uestmor 6-sahifada shunday degan: "Agar shaxsni parol taqdim etishga majburlash mumkin bo'lmasa, chunki bu guvohlik berish hisoblanadi, demak shaxsni o'sha qurilmani ochish uchun barmog'i, bosh barmog'i, ko'z qorachig'i, yuzi yoki boshqa biometrik xususiyatlarini taqdim etishga ham majburlash mumkin emas". Masala shunda ediki, barmoqni qurilmani ochishga majburlash harakati guvohlik xarakteriga egami yoki yo'q? [3]

Litvadagi bunday vaziyat JKning 156-moddasi bilan tartibga solinadi:

156-modda. Fotosuratga olish, videotasvirga tushirish, o'lchash, qo'l izlarini olish va genetik daktiloskopiya namunalari olish

1. Dastlabki tergov xodimi yoki prokurorning qarori bilan, gumon qilinuvchi va ayblanuvchi (keyingi holatda sud qarori chiqarilishi shart), ularning e'tirozlariga qaramay, fotosuratga olinishi, videotasvirga tushirilishi, o'lchovlari olinishi, qo'l izlari va genetik daktiloskopiya namunalari olinishi mumkin.

2. Tergov jarayonida zarur bo'lganda, 1-bandda ko'rsatilgan harakatlar boshqa shaxslarga nisbatan ham amalga oshirilishi mumkin. Agar bunday shaxslar mazkur harakatlarning amalga oshirilishiga rozi bo'lmasalar, ular faqat prokurorning qarori mavjud bo'lgan taqdirdagina majburiy tarzda amalga oshirilishi mumkin. [3; 34 b.]

Shunday qilib, shaxsiy biometrik ma'lumotlarni olish va ulardan jinoyat ishi doirasida dalil sifatida foydalanish imkoniyati mavjud. Biroq, Litvada hozirga qadar bunday usul qo'llanilgan biror holat haqida ma'lumotim yo'q. Shu bilan birga, Litva sudlari bu tarzda olingan dalillarning maqbulligini qanday baholashini oldindan aytish qiyin. Elektron dalillarning maqbulligiga oid yana bir muhim jihat shundaki, bunday dalillarni xorijiy mamlakatlardan olish masalasidir. Agar elektron dalillar davlat hududidan tashqarida joylashgan bo'lsa (odatda shunday bo'ladi), ular qonunda belgilangan tartibda olinishi shart. Bu yerda yurisdiksiya masalasi muhim ahamiyatga ega. Ba'zi sudyalar xorijiy davlatlarda protsessual majburlov choralarini qo'llashga ruxsat berish to'g'risidagi prokuror iltimosnomasini olganda, bunday harakatlarga ruxsat bermaydilar. Biroq, prokurorlar bu qarorlar ustidan yuqori sudlarga shikoyat qilganda, bunday harakatlar amalga oshirilishi mumkinligi tan olinadi. [5]

Elektron dalillarni tahlil qilish va qo'llash - Qurilmadan elektron ko'rinishdagi dalillar olingandan so'ng, tergovning keyingi bosqichi musodara qilingan ma'lumotlardan muhim elementlarni ajratib olishdir. Ma'lumotlarni qo'lga kiritishning umumiy tamoyillari tahlil bosqichida ham amal qiladi. Bu tamoyillar tahlil paytida yanada muhimroq, chunki aynan shu bosqichda ma'lumotlar qonuniy maqbul dalil sifatida o'rnatiladi.

Agar gumonlanuvchining aybi elektron dalillarga asoslangan bo'lsa deyarli har bir holatda raqamli sud-ekspertiza tekshiruvlari yoki mutaxassis ekspertizasi o'tkaziladi.

Litvada raqamli ekspertiza uch darajada o'tkaziladi:

1. Dastlabki tergov organlarida oddiy tekshiruvlarni o'tkaza oladigan maxsus tayyorlangan xodimlar ishlaydi. Bunday xodim (tergovchi) odatda standart IT tekshiruv holatlari bilan shug'ullanadi. U standart IT qurilmalarni (kompyuterlar, mobil telefonlar) ko'zdan kechiradi va tekshiruv jarayoni hamda natijalarini qayd etuvchi umumiy bayonnoma tuzadi.

2. Ikkinchi daraja - politsiyadagi IT mutaxassisi. IT mutaxassislar barcha viloyatlarning yirik politsiya bo'linmalarida ishlaydi. Ular raqamli ekspertiza sohasida maxsus bilimlarga ega bo'lib, IT sohasidagi ixtisoslashuviga qarab turli xil IT tekshiruv holatlari bilan ishlaydilar. Ushbu darajadagi mutaxassislar prokuror yoki dastlabki tergov xodimi tomonidan belgilangan vazifadagi savollarga asosan raqamli dalillar bo'yicha ekspertiza jarayoni va natijalarini mutaxassis hisobotida qayd etadilar.

3. Uchinchi daraja - raqamli sud-ekspertiza tekshiruvlari. Bular Litva Sud-ekspertiza markazi (FSCL) tomonidan o'tkaziladi. FSCL Adliya vazirligi tasarrufidagi muassasa hisoblanadi. Markazda 1995-yilda Raqamli axborot Ekspertiza bo'limi tashkil etilgan bo'lib, unda 12 nafar raqamli dalillar bo'yicha mutaxassis faoliyat yuritadi. IT-bo'limning asosiy vazifasi sudlar, tergov organlari va boshqa davlat idoralari talabiga binoan sud-ekspertiza tekshiruvlarini o'tkazishdan iborat. Ushbu mutaxassislar axborot texnologiyalari bo'yicha maxsus bilimga ega bo'lib, o'z ixtisosligi doirasida turli xil IT-ekspertiza ishlari bilan shug'ullanadi. Barcha ekspertlar sud ekspertlari ro'yxatiga kiritilgan. Ular ekspertiza jarayoni va natijalarini ekspertiza xulosasini tuzish orqali rasmiylashtirishadi. Raqamli tekshiruvning o'tkazilish darajasi tekshiruvning murakkabligiga bog'liq. Eng murakkab ekspertizalarni raqamli dalillar bo'yicha mutaxassislari amalga oshiradi. [5; 67–69 b.]

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, O'zbekistonda elektron dalillar bilan ishlashda bir qator muammolar mavjud:

- Elektron dalil tushunchasining JPKda bevosita mavjud emasligi;
- Dalillarni saqlash va himoya qilish uchun yetarli texnik infratuzilmaning yo'qligi;
- Sud-tergov organlarida raqamli texnologiyalar bo'yicha malaka yetishmasligi;
- Dalilni to'plash va taqdim etishning yagona tartib-taomillari mavjud emasligi;
- Kriptografik tasdiqlash, raqamli imzo va log-fayllar ustidan ekspertiza olib borish tizimi to'liq shakllanmaganligi.

O'zbekistonda elektron dalillardan foydalanish amaliyoti hali boshlang'ich bosqichda turgani sababli, ularning maqbulligini ta'minlash uchun qonunchilik, texnik va malakaviy jihatdan kompleks yondashuv zarur. Sudlov tizimining raqamlashtirilishi sharoitida elektron dalillar ishonchli, samarali va tezkor isbot vositasi sifatida huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida muhim o'rin tutishi lozim.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi jinoyat protsessual kodeksi 81-modda - <https://www.lex.uz/docs/-111460#-253745>
2. J.Doak – Criminal evidence in context <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203868805/criminal-evidence-context-claire-mcgourlay-jonathan-doak>
3. <https://www.icc-cpi.int/cases>

4. Criminal procedure code of Lithuania - <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/b3b97b11f31a11edb649a2a873fdbdfd/>
5. McGill Guide 10th ed. Jolita Kancauskiene, "Computer Forensics and Electronic Evidence in Criminal Legal Proceedings: Lithuania's Experience" (2019) 16 Digital Evidence & Elec Signature L Rev 11. - <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/digiteeslr16&div=5&id=&page=>

O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 05-avgust

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM
ISTIQBOLLARI. IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 232 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: Scienceproblems Team

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 05-avgust

ISBN 978-9910-09-259-6

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.